HAMID OLIMJON IJODIDA XALQ OG'ZAKI IJODI AN'ANALARI VA BADIIY MAHORAT

Bahriddinova Shahnoza
Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada XX asr o'zbek adabiyotining taniqli namoyandasi Hamid Olimjon ijodida xalq og'zaki ijodi an'analarining badiiy ifodasi, ertak-dostonlarining o'ziga xos xususiyatlari hamda shoirning obraz yaratish mahorati tahlil qilinadi. Xususan, «Oygul bilan Baxtiyor» va «Semurg' yoki Parizod va Bunyod» dostonlari misolida folklor motivlari, qahramonlar xarakteri, ramziy obrazlar va asarlarning g'oyaviy mazmuni yoritiladi. Shuningdek, xalqona badiiy tafakkur bilan yozma adabiyot o'rtasidagi aloqalar hamda Hamid Olimjon ijodining milliy adabiyotimiz taraqqiyotidagi ahamiyati haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Hamid Olimjon, o'zbek adabiyoti, xalq og'zaki ijodi, folklor, ertak-doston, badiiy mahorat, obraz, ramziy timsol, milliylik.*

ТРАДИЦИИ УСТНОГО НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА И ХУДОЖЕСТВЕННОЕ МАСТЕРСТВО В ТВОРЧЕСТВЕ ХАМИДА АЛИМДЖАНА

Annotation: *This article examines the artistic interpretation of folklore traditions in the works of Hamid Olimjon, a prominent representative of twentieth-century Uzbek literature. Particular attention is paid to the fairy-tale epics "Oygul and Bakhtiyor" and "Semurg, or Parizod and Bunyod," including their characters, symbolic images, narrative motifs, and moral ideas. The article also discusses the relationship between oral folk traditions and written literature, highlighting the poet's artistic individuality and contribution to Uzbek literary development.*

Keywords*: Hamid Olimjon, Uzbek literature, folklore, fairy-tale epic, artistic skill, literary image, symbolism, national identity.*

FOLKLORE TRADITIONS AND ARTISTIC MASTERY IN THE WORKS OF HAMID OLIMJONABSTRACT

Аннотация: *В статье рассматриваются художественная интерпретация фольклорных традиций в творчестве Хамида Олимджона, особенности его сказочных поэм и своеобразие создания художественных образов. Особое внимание уделяется произведениям «Ойгул билан Бахтиёр» и «Семург или Паризод и Бунёд», их сюжетным мотивам, символическим образам и нравственным идеям. Также анализируется связь*

устного народного творчества с письменной литературой и определяется значение произведений поэта для развития узбекской литературы.

Ключевые слова: *Хамид Олимджон, узбекская литература, фольклор, сказочная поэма, художественное мастерство, образ, символика, национальная самобытность.*

1. KIRISH

O‘zbek adabiyoti tarixida xalqning ma’naviy dunyosi, orzu-umidlari va milliy qadriyatlarini badiiy ifodalagan ijodkorlar alohida o‘rin egallaydi. Ularning asarlari nafaqat muayyan davr hayotini aks ettiradi, balki xalqning badiiy tafakkuri, dunyoqarashi va estetik qarashlarini ham namoyon etadi. Shu jihatdan Hamid Olimjon ijodini o‘rganish o‘zbek adabiyotining rivojlanish jarayonlarini anglashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Hamid Olimjon 1909-yil 12-dekabrda Jizzaxda tug‘ilgan. U she’riyat, dostonchilik va dramaturgiya sohalarida samarali ijod qilgan. Shoirning «Oygul bilan Baxtiyor» hamda «Semurg‘ yoki Parizod va Bunyod» dostonlari xalq ertaklari motivlari asosida yaratilgani bilan ajralib turadi. Mazkur asarlarda xalq og‘zaki ijodiga xos syujetlar, qahramonlik motivlari, ramziy obrazlar va ezgulik g‘oyalari o‘ziga xos badiiy shaklda namoyon bo‘ladi.

Hamid Olimjon ijodining muhim xususiyati shundaki, shoir xalq ijodiy merosidan foydalanishda mavjud syujetlarni shunchaki takrorlash bilan cheklanmaydi. U folklor an’analarini o‘zining badiiy qarashlari bilan uyg‘unlashtirib, ularga yangi mazmun va ifoda imkoniyatlarini bag‘ishlaydi. Natijada xalqona ruh bilan individual ijodiy yondashuv bir-birini to‘ldiradi.

Mavzuning dolzarbligi Hamid Olimjon asarlarida xalq og‘zaki ijodi va yozma adabiyot o‘rtasidagi munosabatlarni aniqlash, folklor motivlarining badiiy vazifasini tushuntirish hamda shoirning ijodiy mahoratini adabiy tahlil asosida yoritish zarurati bilan belgilanadi.

Maqolaning maqsadi Hamid Olimjon ertak-dostonlarida xalq og‘zaki ijodi an’analarining qo‘llanilishi va ularning badiiy-g‘oyaviy xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat. Maqolaning vazifalari shoir ijodida folklor an’analarining o‘rnini aniqlash, asosiy obrazlarni tahlil qilish, ramziy timsollarning badiiy vazifasini yoritish hamda xalqona ifoda mahoratini baholashdan iborat.

2. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda adabiyotshunoslikda qo‘llanadigan tavsifiy, matniy-tahliliy va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Ushbu usullar shoir asarlarining

mazmuni, obrazlar tizimi va folklor bilan bog‘liq xususiyatlarini izchil o‘rganish imkonini beradi.

Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida Hamid Olimjonning «Oygul bilan Baxtiyor» va «Semurg‘ yoki Parizod va Bunyod» ertak-dostonlari hamda shoir hayoti va ijodiga bag‘ishlangan adabiyotshunoslik manbalari olindi. Tahlil jarayonida asarlardagi qahramonlarning xatti-harakatlari, voqealar rivoji, ramziy timsollar va xalq ertaklariga xos badiiy belgilar e’tiborga olindi.

Tavsifiy usul orqali asarlarning asosiy mazmuni va g‘oyaviy yo‘nalishi yoritildi. Matniy-tahliliy usul yordamida qahramonlar xarakteri, obrazlarning vazifasi hamda badiiy ifoda vositalari ko‘rib chiqildi. Qiyosiy yondashuv esa folklorga xos an’anaviy motivlar bilan shoirning individual ijodiy yondashuvi o‘rtasidagi munosabatlarni tushuntirishga xizmat qildi.

Mazkur maqola tajriba yoki statistik ma’lumotlarga emas, adabiy matnlarni tahlil qilish va mavjud adabiyotshunoslik qarashlarini o‘rganishga asoslangan. Shu sababli natijalar asarlarning badiiy xususiyatlarini izohlash va umumlashtirish orqali shakllantirildi.

3. NATIJALAR

3.1. Hamid Olimjon ijodida folklor an’analarining namoyon bo‘lishi

Hamid Olimjon ijodida xalq og‘zaki ijodi an’analari muhim o‘rin tutadi. Xalq ertaklari va dostonlariga xos bo‘lgan ezgulikning yovuzlik ustidan g‘alaba qozonishi, qahramonlarning sinovlardan o‘tishi, adolatga intilishi va baxtga erishish motivlari shoirning ertak-dostonlarida ham uchraydi.

Folklor an’analari asarlarda faqat syujet darajasida emas, balki qahramonlarning xarakteri, voqealar rivoji, til va ifoda shaklida ham namoyon bo‘ladi. Hamid Olimjon xalqona bayon usulidan foydalanib, o‘quvchiga tushunarli va ta’sirchan badiiy olam yaratadi.

Shoirning ijodiy yondashuvi xalq ijodidagi an’anaviy materialni qayta talqin qilishida ko‘rinadi. U ertaklarga xos sarguzasht va xayoliy voqealar orqali insoniy fazilatlarni, ijtimoiy adolat masalalarini hamda ezgu maqsadlar sari intilishni yoritadi. Bunday yondashuv folklor an’analarining yozma adabiyotda yangi badiiy mazmun kasb etishiga imkon beradi.

3.2. «Oygul bilan Baxtiyor» dostonida adolat va qahramonlik talqini

Hamid Olimjonning «Oygul bilan Baxtiyor» dostoni xalq ertaklari motivlari asosida yaratilgan bo‘lib, unda adolat, jasorat, sadoqat va ozodlik g‘oyalari muhim o‘rin egallaydi. Asarning badiiy xususiyatlarini o‘rganishda Oygul va Baxtiyor obrazlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Oygul obrazi jasorat, qat'iyat va o'z taqdiriga befarq bo'lmaslik kabi xususiyatlar bilan ajralib turadi. Uning harakatlari orqali ayol qahramonning faolligi va qiyinchiliklar oldida taslim bo'lmasligi ko'rsatiladi. Oygulning xarakteri asardagi voqealar rivoji bilan birga ochilib boradi.

Baxtiyor obrazi esa mardlik, sadoqat va ezgulikka intilish bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Uning Oygul bilan munosabati asarning asosiy voqealar tizimini rivojlantirish bilan birga, insoniy munosabatlarning ahamiyatini ham ko'rsatadi.

Dostonda yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi qarama-qarshilik xalq ertaklariga xos muhim badiiy tamoyil sifatida namoyon bo'ladi. Qahramonlar duch keladigan sinovlar ularning xarakterini ochishga, asarning g'oyaviy mazmunini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Asarning xalqona ruhini kuchaytiruvchi jihatlardan biri voqealarning jonli va ta'sirchan ifodalanishidir. Bunda an'anaviy ertak syujeti shoirning individual badiiy mahorati bilan uyg'unlashadi. Natijada asar faqat sarguzashtlarga asoslangan hikoya bo'lib qolmay, balki adolat va insoniylik haqidagi badiiy mulohazaga aylanadi.

3.3. «Semurg' yoki Parizod va Bunyod» dostonidagi ramziy obrazlar

Hamid Olimjonning «Semurg' yoki Parizod va Bunyod» dostoni ham xalq og'zaki ijodi an'analarini o'zida mujassam etgan asarlardan biridir. Unda afsonaviy obrazlar, qahramonlik sinovlari va ezgu maqsad sari intilish motivlari muhim o'rin tutadi.

Bunyod obrazi qahramonning qat'iyati, jasorati va o'z maqsadi yo'lida harakat qilishi bilan tavsiflanadi. Uning boshidan kechirgan sinovlari xarakterini ochib berish va asarning voqealar rivojini ta'minlashga xizmat qiladi.

Semurg' obrazi xalq tasavvurida afsonaviy qush sifatida turli ramziy ma'nolar bilan bog'lanadi. Asar doirasida bu obrazni qahramonning murakkab vaziyatlardan chiqishi, umid va yordam g'oyalari bilan aloqador holda tahlil qilish mumkin. Shu bilan birga, ramziy timsolning ma'nosi asarning umumiy mazmuni va voqealar rivoji bilan birgalikda talqin etilishi lozim.

Parizod obrazi ham dostonning badiiy tizimida muhim vazifa bajaradi. Qahramonlar o'rtasidagi munosabatlar, turli sinovlar va voqealar rivoji orqali sadoqat, matonat va insoniy munosabatlar masalalari yoritiladi.

Mazkur dostonda folklorga xos xayoliy voqealar va ramziy obrazlar muallifning badiiy maqsadi bilan uyg'unlashgan. Bu esa Hamid Olimjonning xalq ijodiy merosidan foydalanish bilan birga, uni mustaqil badiiy talqin orqali boyitganini ko'rsatadi.

3.4. Shoirning badiiy mahorati va xalqona ifoda usuli

Hamid Olimjonning badiiy mahorati, avvalo, xalqona ifoda vositalaridan o'rinli foydalanishi, obrazlarni izchil rivojlantirishi va voqealarni ta'sirchan bayon etishida

ko'rinadi. Uning ertak-dostonlarida xalq og'zaki ijodiga xos ravonlik va ohangdorlik yozma adabiyotning badiiy imkoniyatlari bilan uyg'unlashadi.

Shoir qahramonlarni faqat tashqi harakatlari orqali emas, balki ularning qarorlari, munosabatlari va sinovlarga javobi orqali ham ochib beradi. Shu sababli obrazlar asarning g'oyaviy mazmunini ifodalashda faol ishtirok etadi.

Asarlarda romantik tasvir usulining qo'llanilishi ham e'tiborga loyiq. Qahramonlarning yuksak orzu va maqsadlari, ezgulikka intilishi hamda murakkab sinovlarni yengib o'tishi badiiy voqealarga ko'tarinki ruh bag'ishlaydi. Bunday tasvir usuli xalq ertaklariga xos xayoliy voqealar bilan birlashib, asarlarning ta'sirchanligini oshiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Hamid Olimjon ijodining o'ziga xosligi xalqona an'analarni saqlash bilangina cheklanmaydi. Shoir ularni yangi badiiy maqsadlarga bo'ysundirib, obrazlar va voqealar orqali insoniy hamda ijtimoiy mazmunni kuchaytiradi.

4. MUHOKAMA

Hamid Olimjon ertak-dostonlarining tahlili xalq og'zaki ijodi va yozma adabiyot o'rtasidagi uzviy aloqani ko'rsatadi. «Oygul bilan Baxtiyor» va «Semurg' yoki Parizod va Bunyod» asarlarida folklorga xos syujetlar, ramziy obrazlar va qahramonlik motivlari shoirning individual ijodiy yondashuvi bilan uyg'unlashgan.

Bu asarlarni faqat xalq ertaklarining she'riy qayta bayoni sifatida baholash ularning badiiy xususiyatlarini to'liq ochib bermaydi. Chunki shoir folklor materialidan foydalanar ekan, qahramonlar xarakterini rivojlantiradi, voqealarga g'oyaviy yo'nalish beradi va an'anaviy obrazlarning badiiy vazifasini kengaytiradi.

Masalan, «Oygul bilan Baxtiyor» dostonidagi qahramonlarning harakatlari adolat va ozodlikka intilish g'oyalarini yoritishga xizmat qiladi. «Semurg' yoki Parizod va Bunyod» dostonida esa ramziy obrazlar hamda qahramonlik sinovlari orqali umid, matonat va maqsadga intilish masalalari badiiy ifodalanadi. Demak, folklor motivlari asarlarda faqat shakliy unsur emas, balki mazmunni shakllantiruvchi muhim vositadir.

Hamid Olimjon ijodini folklor poetikasi nuqtayi nazaridan o'rganish milliy adabiy an'analarning yangi davr yozma adabiyotida qanday davom etganini anglashga yordam beradi. Shu bilan birga, shoirning xalqona ifoda vositalaridan foydalanishi uning asarlarini turli yoshdagi kitobxonlar uchun tushunarli va ta'sirchan qiladi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, Hamid Olimjonning ertak-dostonlari o'zbek adabiyotida xalq ijodiy merosi va individual badiiy tafakkur o'rtasidagi ijodiy munosabatni namoyon etuvchi muhim namunalar sifatida baholanishi mumkin.

XULOSA

Hamid Olimjon ijodini tahlil qilish uning o‘zbek adabiyotida xalq og‘zaki ijodi an’analarini rivojlantirishga katta hissa qo‘shganini ko‘rsatadi. Shoir xalq ertaklari va dostonlariga xos syujetlar, obrazlar hamda badiiy ifoda vositalaridan ijodiy foydalanib, o‘ziga xos ertak-dostonlar yaratgan.

«Oygul bilan Baxtiyor» asarida adolat, jasorat va ozodlik g‘oyalari qahramonlar xarakteri orqali yoritilgan. «Semurg‘ yoki Parizod va Bunyod» dostonida esa ramziy obrazlar, qahramonlik sinovlari va ezgulikka intilish motivlari muhim badiiy vazifa bajaradi. Har ikki asarda folklor an’analari shoirning ijodiy qarashlari bilan uyg‘unlashib, yangi mazmun kasb etadi.

Tadqiqot davomida shoirning badiiy mahorati xalqona ifoda vositalaridan foydalanish, obrazlarni g‘oyaviy jihatdan rivojlantirish va romantik tasvir usulini folklor motivlari bilan uyg‘unlashtirishida namoyon bo‘lishi aniqlandi. Bu xususiyatlar Hamid Olimjon ertak-dostonlarining badiiy o‘ziga xosligini belgilaydi.

Umuman olganda, Hamid Olimjon ijodi xalq og‘zaki ijodi va yozma adabiyot o‘rtasidagi aloqalarni o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Uning asarlarini izchil tahlil qilish milliy adabiy merosning badiiy imkoniyatlarini anglash, folklor an’analarining davomiyligini tushunish va o‘zbek adabiyoti taraqqiyotini chuqurroq o‘rganishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Olimjon H. Oygul bilan Baxtiyor: ertak-dostonlar. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017.

2. Olimjon H. Mukammal asarlar to‘plami. — Toshkent: Fan, 1975–1984.

3. Karimov N. Hamid Olimjon. — Toshkent: Yosh gvardiya, 1990.

4. Karimov N. Hamid Olimjonning poetik mahorati. — Toshkent: Fan, 1964.

5. Imomov K., Mirzayev T., Sarimsoqov B., Safarov O. O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi. — Toshkent: O‘qituvchi, 1990.

6. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. — Toshkent: Akademnashr, 2018.